
PŘÍPAD UČITELE JOSEFA KRÁLE

Alexandra Špiritová

V roce 1883, tedy již před 117 lety, vyšlo 4. července první číslo časopisu věnovaného zájmům českého učitelstva, Učitelské noviny. Jeho vydavatelem, šéfredaktorem a autorem prakticky celého obsahu prvního čísla byl Josef Král. Jeho osoba i činnost je dnes většinou neznámá i učitelské veřejnosti. Lze říci, že z mnoha důvodů neprávem, stejně jako lze důvodně předpokládat, že je to důsledek zcela záměrně vedené kampaně proti odvážnému mluvčímu českého učitelstva osmdesátých let minulého století a pokusu o jeho znemožnění v očích veřejnosti. Pokusme se poněkud prolomit mlčení kolem jeho osoby a zjistit, kdo Josef Král byl.

Narodil se v roce 1839 v Milevsku a absolvoval reálku a učitelský ústav v Praze. Po krátké praxi v Kasejovicích a Vodňanech byl v roce 1861 jmenován učitelem na chlapecké obecné škole u sv. Petra v Praze. Záhy se ukázalo, že nad učitelskou prací u Krále vítězí spíše práce veřejná. Mezi pražskými učiteli i u nadřízených školských úřadů se stal známým jako propagátor českého školství a bojovník za práva učitelstva včetně boje proti vlivu církve na jeho práci. Jeho jméno se stále častěji objevovalo pod články v tisku, až konečně v druhé polovině sedmdesátých let převzal redakci tehdejšího učitelského periodika „Posel z Budče“. Jeho prostřednictvím se mu také podařilo v srpnu roku 1879 svolat veřejnou schůzi českých učitelů na pražský Střelecký ostrov. Zúčastnilo se jí přes 300 osob a byl na ní schválen Králův návrh na zřízení ústředního učitelského spolku, který by dokázal sjednocovat učitelské hnutí místních oborových jednot. V následujícím roce byl skutečně v Praze zřízen Ústřední spolek učitelských jednot a jeho předsedou se stal Josef Král. Po založení ústředního spolku se Králůva pozornost obrátila na založení obdobného spolku pro podporu českého obecného školství, zejména menšinového, v českém pohraničí. Jménem ústředního učitelského spolku se proto stal v roce 1880 jedním ze zakladatelů Ústřední matice školské v Praze. Po přijetí předsednictví nové Matice dr. Riegrem a jeho podmínce, že spolek bude pouze reprezentovat a organizační práce bude řídit jeho místopředseda, byl do této funkce zvolen opět Josef Král.¹ Takové posílení postavení Krále ve veřejném životě však těžce nesli jeho odpůrci. Jednalo se především o konzervativní a klerikální část učitelstva. Jejich tribunou byl časopis Čech, kde již od roku 1877 byl Král odsuzován jako rozeštvávač učitelstva. Po jeho zvolení do čela Matice útok proti němu zesílil a vyústil

v požadavek jeho odchodu z veřejných funkcí.² Bylo zřejmé, že Královi nepřátelé čekají jen na nějaký jeho chybný krok.

Začátkem roku 1883 se Král začal pomalu ocitát osamocen, i když učitelstvo obecných škol na venkově za ním stálo. Nemohl očekávat pomoc proti útokům od školských úřadů, protože byl u nich zapsán jako podezřelý rebelant. Nemohl očekávat ani podporu od výboru Ústřední matice. Výbor byl sice z valné části stejného politicky mladočeského zaměření jako Král, ale autorita staročecha dr. Riegra nikomu nedovolovala se za Krále postavit. Rieger uznával Královy organizační schopnosti v řízení jejich spolku, nechával mu v tomto směru dosti volnou ruku, ale nesouhlasil s jeho radikálním vystupováním v hájení zájmů učitelstva. Tak, jak to odpovídalo jeho celkové politické taktice, i v tomto směru doporučoval jen pozvolnou a mírnou cestu ústupků. Král od něho proto nemohl očekávat morální ani praktickou pomoc. Naopak vycítil, že Rieger považuje jeho „obtíže“ s časopisem Čech skoro za škodící pověsti Matice.

Kampaň proti Královi vyvrcholila začátkem roku 1883, kdy konzervativní část učitelstva na něho podala stížnost u zemské školní rady pro pobuřování a rozeštvávání učitelů.³ Tentokrát se však Královi nepřátelé nedočkali jeho odpovědi, Král mlčel. Jeho přátelé se zpočátku domnívali, že čeká na výsledek šetření stížnosti, ale Král dokonce k radosti svých nepřátel rezignoval na svou funkci v Matici! Útoky proto zesilovaly a konečně 20. června 1883 časopis Čech bez bližšího vysvětlení označil Krále za udavače a donašeče zemské školní radě. Nařčení bylo o to závažnější, že se k němu přidaly i další učitelské tiskové orgány jako Česká škola a Beseda učitelská. Vzhledem k neustálému Královu mlčení začali o něm pochybovat i někteří jeho dosavadní přátelé. Předseda Ústředního spolku moravských učitelů například vyzval výbor pražského ústředního učitelského spolku, aby si do čela zvolili někoho méně kompromitovaného.⁴

Naproti tomu začali Krále hájit venkovští učitelé. V obecním zastupitelstvu Sulislavi například prosadili jeho jmenování čestným občanem obce.⁵ Ozval se i výbor Ústředního spolku učitelských jednot. Nejen, že nesesadili Krále z funkce předsedy, ale uspořádali mezi sebou peněžní sbírku a její výnos předali Královi s tím, aby se začal soudně hájit. Král to odmítl, i když tím pohrozil redakci Čecha, nepřestanou-li s útoky proti jeho osobě. Pro svou obhajobu před veřejností však zvolil zcela jinou, překvapivou a v naší historii dosti neobvyklou cestu. Rezignoval 23. června na místo redaktora Posla z Budče, ale již 4. července začal vydávat z obdrženého výnosu sbírky vlastní noviny, kterým dal název Učitelské. O jeho záměru svědčí hned první stránka nového periodika. Místo úvodníku obsahuje článek nadepsaný Obrana. Ocituje si z ní charakteristické pasáže:⁶ „... před českým učitelstvem stojím dnes jako muž počestný,

který nedbá urážek nejtrapnějších a snáší klidně křivdu největší, věda, že co činí, koná jedině ku prospěchu školství a k obraně učitelstva, kteréž mu věnovalo důvěru svou a v čelo své ho postavilo.

Naproti mne však stojí muž o školství české velice zasloužilý, jenž jsa viny své si úplně vědom, proto, že jednal jsem na jeho záchranu a před úplnou zhoubou snažil se ho zachrániti, chtěl mne a četnou rodinu mou přivést na žebráckou hůl.

O osobě té měly přijíti do veřejných listů – at' českých, at' německých – zprávy, které by byly měly pro ni hrozné následky. K naléhavým prosbám mým však zprávy ty na veřejnost se nedostaly...“ Král ve své Obraně nikoho nejmenoval a používal označení XY. O co tedy vlastně šlo? Odpověď nalezneme ve spisech českého místodržitelství, kam byly předány zemskou školní radou.⁷

Začátkem roku 1883 požádal dosavadní zemský školní inspektor Leonard Hradil o své penzionování s ohledem na zdravotní stav a pokročilý věk. Mezi žadateli o tuto funkci byl i ředitel pražského učitelského ústavu a místopředseda pražské okresní školní rady Jan Lepař. Lepař byl váženou osobou v učitelských kruzích jako autor pedagogických knih i jako ředitel pedagogického ústavu.⁸ Názorově však byl konzervativcem a především až fanatickým odpůrcem Krále a jeho činnosti na stránkách časopisu Čech. Naproti tomu si Král Lepaře vážil patrně i k vůli jeho činnosti v okresní školní radě. Proto také podporoval jeho kandidaturu na místo zemského školního inspektora. Důkazem toho je, že převzal vedení deputace k místodržitelskému radovi a členu zemské školní rady Germannovi, která měla podpořit Lepařovu kandidaturu. Později se však dověděl, že Lepař je nejen zadlužen, ale existuje i svědek přijímání úplatků. Král šel tak daleko, že osobně žádal Lepaře, aby stáhl svou kandidaturu. Ten však v tom viděl zaslepeně osobní útok a odmítl se s Králem bavit. Král se obával, že bude-li Lepař jmenován inspektorem, bude lehce zranitelný a poškodí tím i věc českého školství. Napsal proto Germannovi soukromý dopis, kde naznačil, že Lepař je vydíratelný a žádal o taktní stažení jeho kandidatury. Germann si však Lepaře předvolal a přímo mu řekl, že má od Krále závažné informace proti jeho jmenování. Zatrpklý Lepař podal odvolání na ministerstvo kultu a vyučování a mimo to prostřednictvím tisku Krále obvinil z udavačství a nactiutrhání. Ministerstvo skutečně s Králem zahájilo disciplinární vyšetřování. Teprve v jeho rámci byl Král pod hrozbou vlastní ztráty existence nucen doložit svědky Lepařova provinění. Lepař byl na základě toho vyzván k předložení svých služebních dokladů. Výnosem z 2. května 1883 vydalo české místodržitelství pokyn zemské školní radě k dalšímu disciplinárnímu vyšetřování Lepaře a 26. června mu byla udělena ministerská důtka. To již se Lepař rozpomněl na vzetí úplatku a hájil se tím, že peníze záhy vrátil. Jeho odvolání však bylo 26. listopadu 1883

zamítnuto. Začátkem příštího roku byl zbaven funkce místopředsedy okresní školní rady v Praze a ve školním roce 1885–1886 byl na vlastní žádost penzionován. Jeho dobrovolný odchod byl ovšem vynucen. Pravý důvod penzionování nebyl nikdy ze strany školských úřadů zveřejněn, protože šlo o jednání chráněné úředním tajemstvím. Lepař se ovšem nikde nechlubil a Král mlčel.

Teprve po několika letech se mu podařilo získat zpět ztracenou důvěru svých kolegů. Pomohla mu k tomu redakce Učitelských novin, která se ovšem rozrostla o další členy. Neztratil ani důvěru Ústředního učitelského spolku. V říjnu 1883 byl opět zvolen 83 z 93 hlasů jeho předsedou a 15. prosince téhož roku byl zvolen do výboru učitelského spolku Pražská Budeč.

Na rozdíl od zatrpklého Lepaře, který se od svého penzionování až do své smrti v roce 1902 vzdal veškeré činnosti v učitelském hnutí, Král vedl Ústřední jednotu až do roku 1896. Dočkal se i uznání v podobě členství v okresní školní radě v Praze v letech 1892–1901. Svůj boj za učitelská práva podpořil i soustředěním a vydáním Sbírkou říšských a zemských zákonů školských. Svého protivníka, Jana Lepaře, přežil jen o jediný rok, zemřel 3. června 1903 v Praze.

V celém vylíčeném příběhu dvou českých kantorů šlo v podstatě o nedorozumění, či možná jistou zaslepenost Lepaře, který nechtěl hned uznat svou vinu a podat ruku svému dosavadnímu názorovému protivníkovi. Jedno však je nutné říci na závěr: po obou zde zůstala památka – po Lepařovi sice dnes již poněkud méně známé knihy, ale po Královi periodikum, které vychází dodnes. A to by asi byla pro tohoto rebela největší odměna a útěcha.

POZNÁMKY

¹ O založení Ústřední matice školské viz autorčin příspěvek Ústřední matice školská v letech 1880–1918. *Paginae historie* 1, 1993, s. 178–195.

² Čech 14, 1882, č. 257.

³ Státní ústřední archiv v Praze (dále SÚA Praha), fond Zemská školní rada 1869–1891, sign. I/27/7, čj. 29461/1882.

⁴ Učitelské noviny č. 2/1883.

⁵ Tamtéž č. 1.

⁶ Tamtéž č. 2.

⁷ SÚA Praha, fond České místodržitelství 1856–1884, sign. 6/16/1.

⁸ Především práce O metodách učebných a logické jejich příbuznosti. Při výčtu Lepařových veřejných zásluh nelze opomenout ani skutečnost, že řadu let redigoval Časopis Národního muzea.

ZUSAMMENFASSUNG

DER FALL DES LEHRERS JOSEF KRÁL

Alexandra Špiritová

Vor 117 Jahren, am 4. Juli 1883, erschien die erste Nummer der Wochenschrift für tschechische Lehrer Učitelské noviny (Lehrerzeitung). Mit der Entstehung dieser Zeitschrift ist eine ininteressante Historie verbunden. Zum Herausgeber des neuen Periodikums wurde der ehemalige Redakteur der Lehrerzeitschrift Posel z Budče (Der Bote von Budeč) und der tschechische Lehrer Josef Král. Der war auch der einzige Redakteur und Verfasser von allen Zeitungsbeiträgen. Auf der ersten Seite, im Artikel mit dem Titel Obrana (Die Verteidigung) erklärte er seine Motive zur Herausgabe der neuen Zeitung. Král verteidigte sich gegen die Beschuldigung des Denunzierens und der Zuträgerei für den Landesschulrat in Prag. Aufgrund der Akten aus dem Archivbestand České místodržitelství (Böhmische Statthalterei) läßt sich beweisen, dass es im Wesentlichen um die persönliche Gehässigkeit zwischen Josef Král und dem stellvertretenden Vorsitzenden des Bezirksschulrats in Prag Jan Lepař ging. Lepař machte Král durch die Beschuldigung des Denunzierens auf den Seiten der Klerikalzeitschrift Čech (Der Tscheche) öffentlich unmöglich. Dagegen gelang es Král zu beweisen, dass Lepař wirklich einen Verstoß gegen Schulgesetze beging. Nach der disziplinären Untersuchung gegen den beiden Protagonisten von Seiten der Schulämter legte Lepař lieber einen Antrag um die Pensionierung vor. Infolgedessen, dass die Untersuchung an das Amtsgeheimnis gebunden war, lastete der Verdacht auf Král, dass er nicht ehrlich handelte, und später geriet er in Vergessenheit. Auf dem ganzen Streit ist es für die tschechische Historie am wichtigsten, dass er die Zeitung der tschechischen Lehrer, Učitelské noviny, entstehen ließ, die bis heute erscheint.